CC BY NC ND

uvodnik

Transfer u svom drugom izdanju donosi perspektivu art terapije u zajednici na traumu i interkulturalni sraz. Polariteti se dodiruju. Destrukcija oko nas traži snage kreativnosti kako bismo se suočili i nosili sa stvarnošću, zamislili i izgradili budućnost.

Art terapijski procesi u aktivni odnos puštaju imaginaciju i komunikaciju slikom. Aktivno stvaranje slike, bivanje u slici (u smislu utjelovljene ili dijagramske slike) i prema slici (u smislu transfera i kontratransfera) luči ideje, uvide, poveznice različitih polja osobe koja kreativnošću izražava sebe, eksternalizira se kroz likovni materijal u vanjski svijet. Pritom ideja kao „unutrašnja slika čijom pomoću nas viša sila podiže na svoju razinu" (Hamvas, 1995), dotiče i dubine, i visine koje su rijetko dostupne u dinamici svakodnevnog života. Ideja je da možemo zamisliti budućnost čak i u najmračnijoj noći duše i da ovu sliku možemo usmjeriti prema cilju.

Zaista, art terapijske strategije suočavanja sa stresom osnažuju, osiguravaju (samo- i među-) razumijevanje i nalaženja smisla. Međutim, što je još dragocjenije, art terapija nudi istraživanje podsvjesnog te slikama osviještenog autentičnog unutrašnjeg svijeta osobe koji joj omogućuje ne samo nositi se sa svijetom oko sebe već poduzeti aktivnu ulogu u njemu. Uključivanjem u život i poduzimanjem mijenjamo i instinktivne reakcije traume koja nas ostavlja imobiliziranima ili hiperaktiviranima, ali, u svakom slučaju, izoliranima od okoline, bila ona dobronamjerna ili ne.Kako onda možemo ponovo povezati fragmentiranu stvarnost u onu smislenu i kako se osoba fragmentiranog selfa uklapa u društvo?

Anegdota kaže da Margaret Mead postanak civilizacije prepoznaje u slomljenoj, pa zacijeljenoj bedrenoj kosti, što povlači zaključak o produženoj skrbi jedne osobe za drugu. Ruka je pružena. Konkretnije, renomirana kulturna antropologinja kao prvi znak civilizacije definira izgradnju velikih gradova, kompleksnu podjelu rada i način arhiviranja znanja (Madden, 1968). Prvi zapisi i komunikacija znanja dostupnoga svima ukazuju na snagu riječi u društvu.

Međutim, u početku ne bijaše riječ, ustanovio je Antonio Damasio (2021), neurolog koji dokazuje nastanak emocija od senzacija koje čine slikovnu primordijalnu masu osobnosti u nastanku. Kemijsko-električni procesi organizma dovode do mentalnih stanja u svakom novom trenutku protoka života. Neuronski putevi povezani s informacijama iskustva, koje primamo interocepcijom, proprio-

cepcijom i eksterocepcijom, stvaraju uzorak, te s pozitivnom ili negativnom ocjenom organizma o svom stanju (ugode ili neugode) i ostalih subkortikalnih senzornih podataka čine mentalni događaj – sliku, koja uz dodatak afekta postaje dio naše svijesti (2021).

Čak i tamo, dakle, unutar nas, na mikroorganskoj razini, slika čini bazu svijesti. Razvojno svakako, u preverbalnoj fazi, ali i povijesno, te kolektivno i globalno, slika uvijek vjerno prenosi intrinzično prepoznatljivo, suštinski jedinstveno iskustvo osjeta, te njegov iskonski uzorak. Pritom slika znači poruku koja sadrži fuziju svih osjeta. Koliko će nas, izlazeći na ulicu, u gesti neznanca i tonu njegove violine koji se probija kroz bijeli šum kiše prepoznati daleki meki osjećaj ugode koju mu je nekoć priuštila pjesma koju ga je učila majka (koju je tu istu pjesmu učila njena majka, itd..) dok je kist povlačio smeđi trag boje tvoreć' mrlju koju je ponovio automobil, istisnuvši u brzini blatnu liniju smeđe na zid, na časak sinkopirajući melodiju i stisnuvši tijelo violinista. Dakle, riječi nam služe kako bismo opisali osjećaj, ali ne trebamo riječi da bismo osjećali (Damasio, 2021). Očito koristimo riječi da bismo komunicirali, ali ljudi komuniciraju i bez riječi podsvjesnom komunikacijom nervnih sistema (Porges, 2011), često stvarajući dodatne slike koje daju boju i karakter našim mislima, riječima i djelima.

Posljednjih desetak godina neurologija pokazuje put prema somatskim praksama, koje koriste gotovo istu terminologiju. Ove „slike" u Somatskom iskustvu (SE) npr. uključuju osjet, sliku (vizualnu informaciju), ponašanje, afekt i smisao (SIBAM), a u svom radu ih koristi i Emily C. Nolan koja u Transferu nudi pogled na tretman traume u zajednici izradom lutaka. Somatskim prepoznavanjem ranjenih točaka u tijelu i te traumatskih identiteta koji se projiciraju u lutku, kinestetički se aktivira ono što je zamrznuto ili utrnuto u tijelu te nalaze načini regulacije situacija koje bi u suprotnom ostale nezamijećene, neosviještene, te ih se tako ne bi dalo „pokrpati".

Utjelovljujući status igre u terapijski rad Dina Fried pokazuje kako tijelo terapeuta, u svoj svojoj prisutnosti i otvorenosti ka svakom sljedećem trenutku, u kreativnoj spremnosti, pokazuje učinkovite strategije Razvojne Transformacije (DvT). Tijelo postaje alat, a svaka reakcija, osjet, misao, slika, zvuk ili pokret, dio bogatog procesa opisanog u istraživanju na sljedećim stranicama.

Barbara Ivković Cikač nam donosi nove poglede na disocijaciju u preglednom članku koji proučava art terapijski pristup rješavanju potpunog izostanka tjelesnih senzacija uslijed traume. Ponekad je i samo opisivanje ovakvog događaja nelagodno i stresno za osobe koje su proživjele disocijaciju. Stigma, strah od ludila ili izopćenja iz društva mogu biti prijeteći, a različito bivanje u istoj stvarnosti nije široko prihvatljivo.

Međutim, pogledamo li zapise s početaka civilizacija, naći ćemo svakidašnja iskustva nesvakidašnje opisana, koja koriste usporedbe i metaforu, često u formi mita i pripovijetke, s alegorijskim prikazom pouke koju ćemo na kraju moći izvući. Simboli koji nastaju taloženjem ovih slika prenose se generacijski. Slika, trudna značenjem koje procesima u art terapiji naziremo i razdvajamo iz one podsvjesne mase osobnosti koja je produkt oblikovala.

Jezik, dakle, može biti i likovni. Može biti slojevit i voditi na nepredvidljiva mjesta. Slika je jezik podsvijesti, a za Junga predstavlja psihu samu (Hillman, 1972). Jung, govoreći o simbolu kao nabijenom neizrecivim značenjima, nalazi vrlo prirodnim izraziti ga bojom, oblikom, smještajem u prostoru, i u materijalu.

Govoreći o materiji kao dvosmislenoj, Hamvas (1995) je vidi s jedne strane kao dio prirode ili prirodu samu, a s druge strane kao duhovnost što pritajeno živi u materijalu. I tako, ponovno dvosmislena (barem), izašavši iz neshvatljivog unutrašnjeg svijeta, slika postaje sredstvo komunikacije unutrašnjih sadržaja s vanjskim svijetom, pa se povezujemo, prepoznajemo, suprotstavljamo i gradimo društvo.

Koje god granice unutrašnjeg prelazili, gradimo i vanjsku kolektivnu latentnu stvarnost. Potencijal spajanja i podjele, definicije i nejasnoće, sve dok ono izraženo riječju ne postane manifestna stvarnost. Kao članci pred vama koji opisuju kompleksan, dubok, višeznačan proces. Takoreći, na kraju bijaše riječ.

Svjedokom smo političkih i socijalnih situacija koje nas stavljaju u situacije suočavanja s novim oblicima traume. Sve su češći teroristički napadi, nasilje vatrenim oružjem u javnosti. Neočekivanost napada stvara konstantnu napetost i opće stanje iščekivanja traume, te osjećaja arbitrarnosti, jer nemamo kontrolu nad događajima, niti vrijednost, jer život postaje tek predmet iznude ultimatuma.

U sjeni ovih svjetskih događanja sve češće se bavimo terapijom u zajednici, jer se upravo ovdje problemi i formiraju, kaže Nolan. Art terapija u zajednici može ponuditi strategije rada upoznavanjem mehanizama likovnosti o kojima u svom članku govore Ephrat Huss i Dominik Havsteen-Franklin. U svom doprinosu socoijalnoj art terapiji pokazuju potrebu promjene pristupa art terapeuta tokom dugotrajnih kriza u radu u zajednici, uzimajući perspektivu socijalnih teorija.

Ove krize i ratovi posljednjih desetak godina uzrokovali su masovne migracije, izbjeglištva i azile, od rata u Siriji, pa skorije u Ukrajini i na Srednjem Istoku. Migracije dovode do još jačeg miješanja kultura i njihovoga sraza. Homo Prisilno Turisticus postaje sumnjiv, suvišan, neprilagođen, a time i nepoželjan, ne može se identificirati, te se dovodi u stanje ovisnosti, ako ne izgubljenosti i bespomoćnosti. Relativno brzom promje-

nom izgleda stanovništva, kojoj svjedočimo i u Hrvatskoj, mijenja se i način pogleda na sigurnost.

Susret kultura u ovom dinamičnom okruženju postaje zaista vrijedan promatranja, a jednu od vizura opisuje Jasmina Ferček, koja vodeći multimodalne art terapijske radionice proučava doživljaje imigranata pri pokušaju uklapanja u novu sredinu.

Izbjeglištvo uslijed rata nije uvijek na slobodne teritorije, a podrazumijeva neizvjesnost i produženu traumu. Uz to, terapeuti koji djeluju unutar ovih okvira podrške također su pod prijetnjom i također proživljavaju traumu. Tako su u otvorenim studijima organiziranima prvenstveno za ukrajinske izbjeglice, a zatim za više od 253 000 stanovnika izmještenih iz svojih domova u Izraelu (https://www.inss.org.il/publication/evacuation/) zajednički traumu prolazili korisnici i terapeuti, podržavajući i gradeći sigurnost u iznimno zahtjevnim uvjetima. Iskustvo ovih Sigurnih studija opisuju Michal Elizur-Zemel i Gali Borman. U drugom obliku izgnanstva - u zatočeništvu - su zatvorenici, populacija s kojom art terapijski rad nije u tolikoj mjeri opisivan, a rad s kojima opisuje Carlo Coppelli. Integracijom art terapije i dramaturških elemenata, između nepropusnih granica zidova, zaštićenima u opasnosti od svojih stanovnika, autor uspijeva s grupom zatvorenika postići oslobođenje iznutra, rehabilitirajući ih ekspresivnom formom i humanizmom.

Promatrajući iz perspektive zajednica u vremenima promjena moramo mijenjati pristupe i upoznavati se s novim pravilima, naučiti gledati iz više perspektiva i kritički se odnositi spram informacija koje primamo. Konačno, svaki klijent/korisnik s kojim radimo dio je društva. Bez obzira odakle dolazi i koje stajalište zauzima, vodeći ga prema boljitku, i njegovu okolinu, a posredno i društvo, vodimo prema boljem funkcioniranju. Radimo li, međutim, sa zajednicom, često će pitanja socijalne pravde i ljudskih prava izbiti u prve redove. Svoje iskustvo na tom polju osobno i profesionalno u azgovoru u ovom broju dijeli Jordan Potash. Od početka svog djelovanja deklarativno zauzima stav o socijalnoj pravdi, zalaže se za socijalnu pravdu, te baveći se marginaliziranim osobama, aktivističkim stavom unutar profesije, art terapijskim intervencijama i djelovanjem, dovodi do pomaka u društvu.

Čak i u visoko individualističnom društvu, kao što je naše zapadnjačko, u zajednici pogođenoj krizom ćemo pronaći slične simptome, a neke od metoda i pogleda bavljenja traumom zahvaćenom zajednicom možete pronaći u tekstovima pred vama.

Mia Janković Shentser
glavna urednica

Literatura

Damasio, A. (2021). Feeling and Knowing. Making Mind Conscious.Pantheon Books

Hamvas, B. (1995). Scientia sacra, I, II i III. Ceres, Zagreb

Hillman, (1972). The Myth of Analysis:Three Essays in Archetypal Psychology. Northwestern University Press

Jung, C.G. (1975). Man and His Symbol. Dell

Madden Ch. F. (Ed.). (1968). Interview with Margaret Mead in Talks with Social Scientists. Southern Illinois University Press

Milton, J., Polmear, C., Fabricius, J. (2004) A Short Introduction to Psychoanalysis. Sage Publications

Porges, S. W. (2011). The Polyvagal Theory: Neurophysiological Foundations of Emotions, Attachment, Communication, and Self-regulation. W. W. Norton & Company.